

جغرافیا و مدیریت عملیات نظامی

Geography & Management of Military Operations

مؤلفین:

حجت‌اله پاشاپور

عضو هیأت علمی دانشگاه امام علی (ع)

ابوذر مرادی

علی شجاعیان

عضو هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز

انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

تابستان ۱۳۹۶

سرشناسه	پاشاپور، حجت‌اله، ۱۳۶۲-
عنوان و نام پدید آور	جغرافیا و مدیریت عملیات نظامی / مولفین حجت‌اله پاشاپور، ابودر مرادی، علی شجاعیان
مشخصات نشر	ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس، ۱۳۹۵
مشخصات ظاهری	۳۹۷ ص:، مصور، جدول، نمودار
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۱۶۳-۳۳-۶
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص ۲۷۳.
موضوع	جغرافیای نظامی / جنگ روانی / Psychological warfare / Military geography
شناسه افزوده	مرادی، ابودر، ۱۳۷۰-
شناسه افزوده	شجاعیان، علی، ۱۳۵۳-
شناسه افزوده	ایران. ارتش. دانشکده فرماندهی و ستاد. انتشارات دافوس
رده بندی کلاس	۱۳۹۵ ج ۷ پ ۲ / UA ۹۹۰
رده بندی دیویی	۵۸۲
شماره کتابشناسی ملی	۴۵۲۵۸۲

عنوان: جغرافیا، مدیریت عملیات نظامی

مؤلفین: حجت‌اله پاشاپور، ابودر مرادی، علی شجاعیان

ویراستار: سامان آزاد

طراح جلد: علیرضا قانع

صفحه آرایی: سعید واحدیان

ناظر چاپ: حسین مؤمنی‌فرد

ناشر: انتشارات دافوس آجا

شمارگان: ۱۰۰۰

تعداد صفحه: ۲۹۷ ص

تاریخ نشر: تابستان ۱۳۹۶

چاپ اول

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مدیریت انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

قیمت: ۱۸۰,۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس

تلفن: ۶۶۴۱۴۱۹۱ - ۰۲۱

www.dafosaja.ac.ir

مسئولیت صحت مطالب بر عهده مؤلفین می‌باشد.

کلیه حقوق برای دافوس آجا محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار	۱۴
فصل اول: تعاریف و کلیات	
۱-۱ مقدمه	۱۸
۲-۱ ژئوپلیتیک	۲۰
۱-۲-۱ عوامل مؤثر در ژئوپلیتیک	۲۱
۲-۲-۱ جایگاه ایران در نظریه‌های ژئوپلیتیک	۲۴
۱-۲-۲-۱ اهمیت ژئوپلیتیک ایران	۲۵
۳-۱ امنیت و امنیت ملی	۲۸
۱-۳-۱ ابعاد و ویژگی‌های امنیت ملی	۲۹
۲-۳-۱ تهدید	۳۰
۱-۲-۳-۱ دسته‌بندی تهدیدات	۳۱
۴-۱ بحران	۳۴
۱-۴-۱ سطوح بحران	۳۴
۲-۴-۱ مدیریت بحران	۳۵
۳-۴-۱ لجستیک بحران	۳۵
۱-۳-۴-۱ لجستیک نظامی (آمد و پشتیبانی)	۳۶
۵-۱ جنگ	۳۸
۱-۵-۱ نسل بندی جنگ‌ها	۳۹
۲-۵-۱ نقش فناوری در جنگ	۴۰
۳-۵-۱ جنگ‌های آینده	۴۴
۴-۵-۱ انواع جنگ	۴۶
۱-۴-۵-۱ جنگ اطلاعات	۴۶
۲-۴-۵-۱ جاسوسی	۴۹

۵۲	 ۱-۲-۴-۵-۱ جنگ روانی
۵۳	 ۱-۱-۲-۴-۵-۱ انواع جنگ روانی
۵۴	 ۲-۱-۲-۴-۵-۱ اهداف جنگ روانی
۵۵	 ۳-۴-۵-۱ جنگ بیولوژیک
۵۵	 ۱-۳-۴-۵-۱ تاریخچه جنگ بیولوژیک
۵۷	 ۴-۴-۵-۱ جنگ شیمیایی
۵۸	 ۱-۴-۴-۵-۱ تاریخچه جنگ شیمیایی
۶۰	 ۱-۱-۴-۴-۵-۱ تاریخچه جنگ شیمیایی علیه ایران
۶۳	 ۵-۴-۵-۱ جنگ نامتقارن
۶۵	 ۱-۵-۴-۵-۱ نقش فناوری در جنگ نامتقارن
۶۵	 ۱-۱-۵-۴-۵-۱ عدم تقارن مثبت کشورها در نبرد
۶۶	 ۲-۱-۵-۴-۵-۱ عدم تقارن منفی کشورها در نبرد
۶۷	 ۶-۴-۵-۱ جنگ شهری
۶۸	 ۶-۱ دفاع
۶۹	 ۱-۶-۱ آفند و پدافند
۶۹	 ۲-۶-۱ دفاع غیرنظامی (دفاع غیرعامل)
۷۰	 ۱-۲-۶-۱ پدافند عامل
۷۰	 ۲-۲-۶-۱ پدافند غیرعامل
۷۱	 ۱-۲-۲-۶-۱ اهمیت پدافند غیرعامل
۷۴	 ۲-۲-۲-۶-۱ اصول و روش های پدافند غیرعامل
۸۱	 ۳-۲-۲-۶-۱ پدافند غیرعامل و جنگ روانی
۸۲	 ۴-۲-۲-۶-۱ پدافند غیرعامل و جنگ نوین
۸۵	 ۱-۴-۲-۲-۶-۱ آثار زیست محیطی سلاح های کشتار جمعی

فصل دوم: محیط جغرافیایی و عملیات نظامی

۸۸	 ۱-۲ مقدمه
۸۹	 ۲-۲ جغرافیای نظامی

۹۱	۱-۲-۲ کاربردهای جغرافیایی نظامی
۹۳	۳-۲ عوامل ژئوهیدرولوژی
۹۴	۱-۳-۲ زمین‌شناسی نظامی
۹۴	۲-۳-۲ ژئومورفولوژی نظامی
۹۷	۱-۲-۳-۲ اهمیت ژئومورفولوژی نظامی
۱۰۰	۳-۳-۲ هیدرولوژی نظامی
۱۰۴	۴-۲ هواشناسی نظامی
۱۰۹	۵-۲ تأثیر عوامل و عناصر اقلیمی در طراحی عملیات
۱۰۹	۱-۵-۲ بارس
۱۱۱	۱-۱-۵-۲ انواع بارش
۱۱۴	۲-۱-۵-۲ نقش بارش در عملیات
۱۱۸	۲-۵-۲ دما
۱۲۰	۱-۲-۵-۲ نقش دما در عملیات
۱۲۳	۳-۵-۲ باد
۱۲۳	۱-۳-۵-۲ عوامل ایجاد باد
۱۲۴	۲-۳-۵-۲ انواع باد
۱۳۲	۳-۳-۵-۲ نقش باد در عملیات
۱۴۱	۴-۵-۲ مه
۱۴۱	۱-۴-۵-۲ انواع مه
۱۴۳	۲-۴-۵-۲ نقش مه در عملیات
۱۴۴	۵-۵-۲ ابر
۱۴۵	۱-۵-۵-۲ طبقه‌بندی ابرها
۱۴۷	۲-۵-۵-۲ نقش ابر در عملیات
۱۴۹	۶-۵-۲ تأثیر عوامل و عناصر محیطی در عملیات بیولوژیکی
۱۵۱	۱-۶-۵-۲ قابلیت سلاح‌های بیولوژیک
۱۵۳	۲-۶-۵-۲ عوامل بیولوژیک

۱۵۴.....	۲-۵-۳ تأثیر عوامل و عناصر محیطی در انتشار عوامل بیولوژیکی
۱۵۷.....	۲-۵-۷ تأثیر عوامل و عناصر محیطی در عملیات شیمیایی
۱۵۸.....	۲-۵-۷-۱ قابلیت سلاح‌های شیمیایی
۱۵۹.....	۲-۵-۷-۲ دسته‌بندی عوامل شیمیایی
۱۶۰.....	۲-۵-۷-۳ تأثیر عوامل و عناصر محیطی در انتشار عوامل شیمیایی
۱۶۳.....	۲-۵-۷-۴ ویژگی‌های انفجار شیمیایی

فصل سوم: کاربرد سنجش از دور در عملیات نظامی

۱۶۸.....	۱-۱ مقدمه
۱۶۹.....	۳-۲ قابلیت‌های سنجش از دور
۱۷۰.....	۳-۳ تاریخچه سنجش از دور نظامی
۱۷۱.....	۳-۳-۱ مراحل - ریسک رشد سنجش از دور
۱۷۴.....	۳-۴ کاربردهای نظامی سنجش از دور
۱۷۵.....	۳-۵ کاربرد سنجش از دور در عملیات
۱۷۶.....	۳-۵-۱ کاربرد سنجش از دور در عملیات زمینی
۱۷۷.....	۳-۵-۲ کاربرد سنجش از دور در عملیات دریایی
۱۷۸.....	۳-۵-۳ کاربرد سنجش از دور در عملیات هوایی
۱۷۸.....	۳-۵-۴ کاربرد سنجش از دور در عملیات فضایی (نبردهای آینده)
۱۸۰.....	۳-۶ کاربرد سنجش از دور در عملیات شناسایی و مراقبت فضایی
۱۸۴.....	۳-۷ رادار
۱۸۵.....	۳-۷-۱ رادار نظامی
۱۸۶.....	۳-۷-۲ عملکرد رادارها
۱۸۷.....	۳-۸ ناوبری
۱۸۸.....	۳-۸-۱ ناوبری ماهواره‌ای
۱۸۹.....	۳-۸-۲ کاربرد سیستم‌های ناوبری
۱۹۰.....	۳-۸-۳ انواع سیستم‌های ناوبری ماهواره‌ای

۳-۸-۴ کاربرد نظامی سیستم‌های ناوبری..... ۱۹۸

فصل چهارم: کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی در عملیات نظامی

۱-۴	مقدمه.....	۲۰۲
۲-۴	قابلیت‌های سیستم اطلاعات جغرافیایی.....	۲۰۴
۳-۴	کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی در عملیات.....	۲۰۵
۱-۳-۴	تجهیزات انواع نقشه‌های عملیاتی.....	۲۰۶
۲-۳-۴	کاربرد سیستمی نظامی.....	۲۰۹
۱-۲-۳-۴	تجهیزات سیستمی مکان‌یابی.....	۲۱۱
۲-۲-۳-۴	استراتژی‌های انحصار مرکز ثقل.....	۲۱۴
۳-۲-۳-۴	سازه‌های مخابراتی.....	۲۲۰
۴-۲-۳-۴	اردوگاه‌های نظامی.....	۲۲۵
۵-۲-۳-۴	بیمارستان صحرایی.....	۲۲۹
۶-۲-۳-۴	پناهگاه.....	۲۳۴
۳-۳-۴	سیستم اطلاعات پشتیبان طرح‌های عملیاتی.....	۲۳۷
۱-۳-۳-۴	جنگ شهری.....	۲۳۷
۳-۳-۳-۴	عملیات آبی - خاکی (آمفی‌بی).....	۲۴۷
۴-۳-۴	فرماندهی و کنترل.....	۲۶۰
۱-۴-۳-۴	فرماندهی و کنترل در سیستم اطلاعات جغرافیایی.....	۲۶۳
۲-۴-۳-۴	مدیریت و شبیه‌سازی جنگ الکترونیک.....	۲۶۶
۱-۲-۴-۳-۴	قرارگاه‌ها جنگ الکترونیک.....	۲۶۸
۵-۳-۴	تحلیل منطقه عملیات.....	۲۷۱
۱-۵-۳-۴	عملیات مین‌ریزی.....	۲۷۱
منابع و مأخذ.....		۲۷۳

پیشگفتار

جنگ واقعیتی است غیرقابل انکار، آنچه سبب ترس و نگرانی است؛ این است که انسان‌ها بدون تفکر لازم و آگاهی که شایسته آن است خود را درگیر جنگ سازند. همان‌طور که در بحث‌های مرسوم مدنیت و فلسفه سیاسی از ارسطو و کتاب سیاست او آغاز می‌کنند، بیشتر نظامیان و اندیشه پردازان نظامی دنیا برای اثبات دیرینگی علم نظامی و ارائه نه جره‌نامه‌ای مفصل برای آن، سرآغاز این علم را به سون‌تزو و کتاب هنر جنگ او نسبت می‌دهند. تفکرات نظامی سون‌تزو از ۵۰۰ سال قبل از میلاد تاکنون در ارتش‌های مختلف دنیا آموزش داده می‌شود و این کتاب از کاربردی‌ترین منبع درسی مشترک دانشگاه‌های نظامی در سراسر تمام کشورهاست. با نگاهی دقیق به اصول سون‌تزو می‌توان قدرت نفوذ اندیشه‌های این استراتژیست نظامی چینی را بر تفکرات نظامی گذشته، حال و آینده ملت‌ها و جنگ‌های اخیر به خوبی درک و مشاهده نمود.

امروزه ماهیت جنگ‌ها تغییر کرده است. جنگ‌های گذشته دیگر تکرار نخواهند شد. نبرد آینده غیرقابل پیش‌بینی خواهد بود؛ شناسایی و ارزیابی فضای نبرد دیگر با ابزار سنتی امکان‌پذیر نبوده؛ فناوری و جنگ فناوری در نبردهای آینده به اشکال مختلف اجرا می‌شود؛ در حقیقت جنگ آینده عرصه تقابل فناوری‌های نظامی است و کشورهای درگیر در نبرد بدون استفاده از فناوری‌های نظامی کور و کر و در نهایت فایده نخواهند شد؛ و چنین کشورهایی محکوم به شکست و نابودی هستند. در جنگ نیروهای نظامی با استفاده از فناوری‌های جغرافیایی نظیر سیستم اطلاعات جغرافیایی و علوم ستجش از دور، بر محیط و عوامل جغرافیایی صحنه نبرد چیره خواهند گشت. جغرافی‌دانان در زمان جنگ بیش از زمان صلح به کشور خود خدمت می‌کنند؛ جغرافیا و عوامل جغرافیایی جزء جدایی‌ناپذیر جنگ بوده و تعریف جنگ بدون توجه به نقش عوامل و فناوری‌های جغرافیایی در مدیریت عملیات نظامی امکان‌پذیر نیست.

وجود تغییرات اساسی در ماهیت نبردهای نظامی و ضرورت آموزش علوم نظامی نوین که بتواند پاسخگوی نیازهای نیروی مسلح کشورمان باشد؛ اهمیت تدوین منابع آموزشی جدید را در زمینه‌های کاربرد دانش جغرافیا در مدیریت عملیات نظامی دوچندان کرده است. این نوشتار در چهار فصل با استناد به اندیشه بزرگان و نظریه‌پردازان نظامی، آیین-نامه‌ها، کتب و مقالات نظامی، تجربه و تفکرات رزمی فرماندهان کشورمان در جنگ تحمیلی و جنگ‌های اخیر؛ به بیان کاربردهای جغرافیا (عوامل و فناوری‌های جغرافیایی)، در مدیریت و ماهیت عملیات نظامی بر مبنای چهار فصل با عناوین: تعاریف و کلیات، محیط جغرافیایی و عملیات نظامی، کاربرد سنجش از دور در عملیات نظامی و کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی در عملیات نظامی می‌پردازد:

فصل اول: در این فصل علاوه بر ارائه تعاریفی از ژئوپلیتیک و جایگاه ایران در ژئوپلیتیک جهانی و منطقه‌ای؛ راهبردهای کلّی نظیر: امنیت ملی و تهدیدات امنیت ملی، جنگ و انواع جنگ، دفاع و انواع سلاح‌ها و غیرعامل و برخی از اصول کاربردی مدیریت عملیات نظامی مورد بررسی واقع شده است.

فصل دوم: نوشتار این فصل بر اساس اصول جغرافیا نظامی؛ زمین‌شناسی، هواشناسی و هیدرولوژی نظامی در مدیریت و طراحی عملیات نظامی توجیه نموده است؛ و به بررسی کاربرد عوامل و عناصر محیط جغرافیایی بر طراحی و مدیریت عملیات نظامی توسط نیروهای رزمی از جمله مدیریت جنگ‌های میکروبی و شیمیایی مورد توجه قرار گرفته است.

فصل سوم: در این فصل به دانش سنجش از دور در شناخت بهتر عوامل و عناصر محیط جغرافیایی در عملیات نظامی و همچنین شناسایی و بررسی جغرافیایی منطقه نبرد با استفاده از دانش سنجش از دور توجه شده است.

فصل چهارم: این فصل نیز به ضرورت و اهمیت کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی در انجام و مدیریت انواع عملیات رزمی می‌پردازد؛ این سیستم امروزه اصول، راهبردها و عناصر نظامی را با ایفاء نقش مناسب در سامانه‌های گوناگون فرماندهی و کنترل و مدیریت منطقه نبرد به خوبی اجرایی می‌نماید.

این نوشتار برای نخستین مرتبه در کشور به بیان تفکرات نظامی در قالبی نوین با توجه به دانش جغرافیا می‌پردازد و امید است که نوشتار حاضر با تمام کاستی‌ها بتواند پاسخگوی بخشی کوچکی از نیازهای نیروی مسلح کشور عزیزمان ایران در راستای مدیریت و طراحی عملیات نظامی باشد. در پایان از تمامی کسانی که مقدمات چاپ این نوشتار را فراهم نموده‌اند صمیمانه تشکر می‌نمایم.

زمستان ۱۳۹۵